

Handbok

Projektets administratör: Utvecklingsförening SILMU rf

Grafisk design och layout: Silva Kärpänöja, Taikasipuli

Tryckeri: Oy Painotalo tt-urex Ab, 2025

Hej

Det är ett nöje att presentera Mästarbyar-handboken för er. Den är utformad för att hjälpa oss alla att ta itu med de sociala, miljömässiga och ekonomiska utmaningarna i våra samhällen och dra nytta av en mängd olika möjligheter. Verktuget är vår gemensamma nyckel för att utveckla byns verksamhet i enlighet med principerna för hållbar utveckling.

Med hjälp av Mästarbyar-handboken kan vi tillsammans göra upp våra egna planer som svarar mot både lokala och globala utmaningar. Tillsammans kan vi förstå potentialen i områdena där vi bor och göra dem till ännu bättre platser att leva och fungera på som samhällen.

Alla kan dra nytta av detta verktyg enligt sina egna resurser och planer. Vid behov stöder SILMU:s personal dig under hela resan, ger support och ordnar vid behov evenemang och verkstäder inom vårt eget verksamhetsområde.

Tillsammans kan vi förvandla din by till en mästarby!

Med varma hälsningar,

byrådgivare och projektkoordinator

Li-Marie Santala

SILMU-byar

Januari 2025

Mästarbyar arbetet

Arbetet utgår från fyra frågor:

Frågorna hjälper invånarna att börja från rätt utgångspunkt utifrån hur långt bygden eller byn har kommit med lokala planer och samarbete. Eftersom lokal utveckling och omställning är en ständigt pågående process och inget som blir "färdigt", kan ni välja med vilken fråga ni börjar beroende på var ni befinner er just nu eller utifrån vad ni vill göra.

Omställning innebär ofta anpassning, förändring eller omvandling. Det kan referera till att vänja sig vid att leva under nya förhållanden. Det handlar alltså om att anpassa sig till en ny verklighet och göra förändringar som gynnar hållbarhet och framtidens generationer.

Bjud in!

Varaktig utveckling och omställning handlar om att gruppen behöver uppfatta sig som ett "vi". Vilka kan vara detta "vi"? Det kan vara en grupp i en bygd eller by, individer från flera närliggande bygder eller alla i området. Grupper fungerar bäst genom att ha med så många olika typer av människor som möjligt. Tänk på att det blir så bred representation som möjligt av exempelvis unga, äldre, nyinflyttade, företag och föreningar. Här behöver ni ha med människor med olika erfarenhet och bakgrund. Ju mer blandad grupp, desto kreativare samtal!

Inkludera!

När ni har blivit en grupp, se till att alla blir hörda under möten och träffar. Det är särskilt viktigt att ge utrymme för dem som tar minst plats. Ett enkelt ledord är nyfikenhet. Utgå från att det någon annan lyfter fram är något som för ert gemensamma arbete framåt. Och om du inte hört dig själv prata på ett tag – våga ta ordet!

Kraftfulla frågor -metoden

Givna svar och påståenden avslutar samtalet snabbt, utan att tillföra någon ny insikt. Kraftfulla frågor, som fokuserar på vad som är meningsfullt för deltagarna, är effektiva redskap för att skapa en engagerande diskussion. En bra fråga väcker nyfikenhet och lockar till nya tankespår.

Förbered frågor genom att ta hjälp av engagerade nyckelpersoner inför mötet eller workshoppen. Den viktigaste och mest övergripande frågan skickas med i inbjudan. Denna fråga ramar in hela diskussionen och kan med fördel inleda samtalet. Sammankomstens övriga frågor och de som upptäcks under samtalets gång har stor betydelse för samtalets resultat.

TRE TIPS FÖR EN BRA FRÅGA

1.

Fokusera på öppna frågor, undvik enkla frågor av ja/nej-karaktär.

2.

Skapa nyfikenhet. Frågan behöver inte direkt leda i en given riktning utan kan vara mer av utforskande karaktär.

3.

Testa frågor med nyckelpersoner och intressenter som kommer att delta. Justera frågan om så behövs.

EXEMPEL PÅ KRAFTFULLA FRÅGOR:

Vid inbjudan

- > Behöver vi service i byn?
- > Du kan påverka, ta chansen nu!
- > Behöver vi en butik i vår by?

Om service

- > Vad är service?
- > Vad betyder service för dig?
- > Vilka behov har vi av service?

Om samarbete och kompanjonskap

- > Hur vill vi bli delaktiga och vara med och påverka serviceplaneringen i kommunen?
- > Vilka steg kan vi ta tillsammans för mer service?
- > Hur ska samarbetet med tjänstemän och politiker se ut?
- > Hur kan kompanjonskapet förbättras mellan byn och offentliga aktörer?
- > Hur kan vi själva bidra?

Om framtidsmöjligheter

- > Vad behöver just du för att leva och bo här?
- > Vad behövs för att driva företag här idag?
- > Vad behöver besökare?

Instruktioner

Ni kan börja var ni vill. Om ni har gjort något tillsammans förut kan ni börja med *Vad har vi?* Där identifierar, och firar, ni det arbete och de projekt som ni redan har gjort.

Om ni precis har satt i gång, eller vill ta nya tag, börja med *Var är vi?*

När ni väljer någon av frågorna nedan har den tre underrubriker: huvudet, hjärtat och handen. De finns för att påminna om att det är viktigt att engagera flera delar av oss så ofta som möjligt.

Allas synpunkter är värdefulla.

ORGANISATIONER SOM NI ARBETAR TILLSAMMAN MED

Anteckna vilka organisationer som deltar i Mästarbyar-samarbetet och hur många personer som är representerade.

Analys av situationen eller bobarheten i det egna området

Här tar ni reda på var ni i bygden är just nu genom att göra en nulägesanalys. En bild av vad ni redan har gjort i bygden och vad ni saknar ger er en bra utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

GÖR SÅ HÄR:

- > Samla de personer i bygden som vill arbeta med Mästarbyar -verktyget
- > Dela upp er i mindre grupper med två eller tre personer, alternativt fundera för er själv.
- > Prata om eller fundera själv på frågorna nedan. Skriv ner svaren.
- > Gå tillbaka till den stora gruppen och presentera vad du har kommit fram till, alternativt vad ni har kommit fram till gemensamt. Vilka tankar väcker detta? Det kanske dyker upp sådant som man inte har skrivit upp eller sagt i den mindre gruppen.
- > De sammanlagda tankarna ger en bra bild över vad ni i bygden tycker.

VAR ÄR VI? -FRÅGORNA

Huvud

- > Vad vet vi om nuläget?
- > Vilka mönster ser vi här hemma, i regionen och i världen?
- > Hur utvecklas ekonomin lokalt, nationellt och globalt?
- > Hur påverkar klimatkrisen och krig oss och världen?

Hjärta

- > Vad känner vi om nuläget?
- > Var är vi i våra relationer med varandra?
- > Om du tänker på en för dig allvarlig situation i världen vad känner du då?

Hand

- > Var är vi i kommunen, regionen, landet, världen?
- > Vad har hänt i vår bygd förut?
- > Om det har funnits samverkansprojekt tidigare, vilka är de?
(Ett samverkansprojekt genomförs av flera parter gemensamt och syftar till att skapa förutsättningar för nya nätverk och samarbeten.)

FÖRDJUPNING AV FRÅGAN VAR ÄR VI?

Bobarhetsanalys

- > *Habitability* – Handbok i bobarhet på webbplatsen *abo.fi*
- > *Byaenkät*. Enkäten kan också innehålla frågor om byatrygghet.
- > *Statistik och studier*. Till exempel Landsbygdsnätverkets Indikatorer för landsbygden på webbplatsen *maaseutuverkosto.fi*

Var är vi?

SAMMANFATTNING

egna anteckningar

[illegible]

Vision 2040!

Här utformar ni er vision för bygden, det vill säga där ni vill vara i en önskad framtid. En bra, gemensam vision stärker relationer, för samman bygden och gör den mer livfull.

GÖR SÅ HÄR:

- Samla de personer i bygden som vill arbeta med Mästarbyar -verktyget
- Dela upp er i mindre grupper med två eller tre personer, alternativt fundera för er själv.
- Prata om eller fundera själv på frågorna nedan. Skriv ner svaren.
- Gå tillbaka till den stora gruppen och presentera vad du har kommit fram till, alternativt vad ni har kommit fram till gemensamt. Vilka tankar väcker detta? Det kanske dyker upp sådant som man inte har skrivit upp eller sagt i den mindre gruppen.
- De sammanlagda tankarna ger en bra bild över vad ni i bygden tycker.

VAD VILL VI? -FRÅGORNA

Huvud

- > Vilka mål vill vi uppnå?
- > Vilka resultat förväntar vi oss?

Hjärta

- > Hur vill vi vara?
- > Hur vill vi må?
- > När vi ser bygden och världen som de verkligen är, hur vill vi då bemöta dem?

Hand

- > Hurdana framtida situationer vill vi se?
- > Vilka kunskaper vill vi ha?
- > Vilka möjligheter vill vi ska finnas?

FÖRDJUPNING PÅ FRÅGAN VAD VILL VI?

Övning för att ta fram en gemensam vision. En viktig del i arbetet är att skapa en positiv, gemensam vision av hur en levande bygd skulle kunna se ut.

Visionsövning (instruktion)

1. Texten. Utse en person i gruppen som läser texten högt, gärna med inlevelse och med pauser mellan stycken!
2. Skriv ner de tankar eller svar du får.
3. Dela därefter in er i grupper med ungefär tre personer i varje.
4. Berätta för varandra vad ni ser framför er utifrån texten som lästes upp. Finns det någonting som överraskade dig? Var det något du inte gillade? Se till att alla i gruppen får komma till tals.
5. Gå tillbaka till den stora gruppen och dela med er av exempelvis två berättelser per grupp.
6. Försök att hitta gemensamma nämnare. Vilka berättelser har flera deltagare tagit upp? Var finns energin? Kan ni komma överens om en eller två saker som är viktigast att ha med i en vision?

Vad vill vi?

This image shows a full page of white paper with horizontal dotted lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting or typing. There are no margins, text, or other markings on the page.

VAD VILL VI? TEXT TILL VISIONSÖVNINGEN, DEL 1

Någon läser texten högt

Vi kommer strax att göra en resa till en förändrad värld för att vi ska få uppleva hur en omställd värld skulle kunna gestalta sig.

Framtidsvisioner är en viktig del av omställningsprocessen. De ger både drivkraft och riktning för omställningsarbetet. Dessutom är det så att det vi lägger vår uppmärksamhet på har störst chans att inträffa.

Därför är visioner viktiga. Och det är viktigt att göra dem klart uttalade, tydliga, föreställbara. Det ökar chansen att vi kommer att gå i den riktningen.

Men vad är framtiden förresten? Faktiskt så finns det ingen framtid. Det är bara nuet som finns. Eller hur?

Den enda plats där framtiden finns är i vår föreställningsvärld. Därför finns det anledning att titta in i den inre världen, i vår föreställningsvärld. För framtiden finns ingen annanstans.

VAD VILL VI? TEXT TILL VISIONSÖVNINGEN, DEL 2

Någon läser texten högt

Jag bjuder dig på en resa till din föreställningsvärld.

Om du vill följa med på resan kan du lägga ifrån dig allt du har i händerna, göra det bekvämt för dig på din stol, eller, om du vill lägga dig på golvet.

Om du sitter kvar på stolen kanske du vill räta på ryggen och känna fötterna stadigt mot golvet. Du kanske vill sluta ögonen. Och bara följa rytmen av din andning som kommer och går.

Och medan du fokuserar på andningen ett tag håller världen runtomkring dig på att ändras.

Transformationen sker mirakulöst enligt din drömbild för en framtid med en levande bygd. Bygden lever!

Medan du är kvar med stängda ögon kan du tänka dig att du går till fönstret och tittar ut. Vad ser du där? Vilka tecken syns att bygden lever. Vad händer på gatan, i husen eller i skogen eller på ängarna?

Vad är din känsla när du vet att allt du drömt om, även omedvetet, nu har skett? Vilken var din roll i förändringen?

Om du reser genom bygden, vad hör du människor prata om? Vad gör de?

Du kanske vill börja tala med någon av de som finns där. Vilka frågor vill du ställa? Vilka svar får du?

Vad lägger du märke till hos den personen, deras kroppshållning eller ansiktsuttryck?

Vad för slags kontakt finns mellan er?

Du kanske är hungrig och går för att hitta något att äta. Vart går du? Vad äter du? Varifrån kommer maten?

Ser du några människor arbeta? Hur försörjer sig folk nuförtiden? Hur försörjer du dig själv? Och hur känns det?

På din väg hem kanske du vill stanna upp och lägga märke till din omgivning. Landskapet, himlen, växter och djur. Är det något som känns överraskande?

När du ser ut över bygden, blir du än mer medveten om din andning igen. Efter några sekunder är du tillbaka i nutid där du kan öppna dina ögon igen.

EFTER VISIONSÖVNINGEN VAD VILL VI?

- Fortsätt från punkt 2 i instruktionen för visionsövningen.
- I punkt 6 fokuserar ni på en eller två saker som kommer att ingå i er vision.

Styrkor lyfts fram

Här inventerar och kartlägger ni det och de som finns i bygden som kan bidra till att uppnå visionen.

GÖR SÅ HÄR:

- Samla de personer i bygden som vill arbeta med Mästarbyar -verktyget
- Dela upp er i mindre grupper med två eller tre personer, alternativt fundera för er själv.
- Prata om eller fundera själv på frågorna nedan. Skriv ner svaren.
- Gå tillbaka till den stora gruppen och presentera vad du har kommit fram till, alternativt vad ni har kommit fram till gemensamt. Vilka tankar väcker detta? Det kanske dyker upp sådant som man inte har skrivit upp eller sa i den mindre gruppen.
- De sammanlagda tankarna ger en bra bild över vad ni i bygden tycker.

VAD HAR VI? FRÅGOR

Huvud

- > Hur ser ekonomin ut?
- > Hur ser ekologin (de levande systemen runt omkring oss) ut?

Hjärta

- > Vilka formella och informella relationer finns?
- > Hur ser relationen till kommunen och landskapsförbundet ut? Andra?
- > Vilka företag och organisationer finns?
- > Hur kan vi öka delaktigheten i vår bygd?
- > Vilka vill vi bjuda in?

Hand

- > Vilka fysiska platser finns i bygden?
- > Vilka byggnader, ytor, råvaror och verktyg finns?
- > Vilka kunskaper har vi om dem?

FÖRDJUPNING AV FRÅGAN VAD HAR VI?

Här listar ni organisationer och sammanhang som kan vara till nytta för er bygd, som ni kan samarbeta med eller lära av. Ta även med de som kanske känns osannolika idag.

Kartläggning

Kategorier som ni kan tänka på är:

- > Mat
- > Energi
- > Trygghet
- > Transport
- > Turism
- > Intressegrupper
- > Institutioner och myndigheter
- > Handel (i synnerhet lokalägda butiker)
- > Finansieringsorganisationer

Ni kan också titta på vilka nationella möjligheter till samarbete som finns.

3.
Vad
har vi?

3.
Vad
har vi?

3.
Vad
har vi?

SAMMANFATTNING

egna anteckningar

This image shows a full page of white paper with horizontal dotted lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting practice. There are no margins, text, or other markings on the page.

Aktiviteter eller utvecklingsuppgifter

Här tar ni reda på vad ni ska göra i bygden (aktiviteter eller projekt) utifrån var ni är, vad ni vill och vad ni har. Titta särskilt på det ni har kommit fram till i övningen för att ta fram en gemensam vision. Ni tittar också på när ni ska göra dem.

GÖR SÅ HÄR:

- Samla de personer i bygden som vill arbeta med Mästarbyar -verktyget
- Dela upp er i mindre grupper med två eller tre personer, alternativt fundera för er själv.
- Prata om eller fundera själv på frågorna nedan. Skriv ner svaren.
- Gå tillbaka till den stora gruppen och presentera vad du har kommit fram till, alternativt vad ni har kommit fram till gemensamt. Vilka tankar väcker detta? Det kanske dyker upp sådant som man inte har skrivit upp eller sa i den mindre gruppen.
- De sammanlagda tankarna ger en bra bild över vad ni i bygden tycker.

VAD SKA VI GÖRA? FRÅGOR

Huvud

- > Är det något som vi behöver veta mer om för att komma framåt?
- > Behöver vi nya kunskaper för att kunna genomföra det vi vill?
- > Vad är ett första, andra eller tredje steg för att nå det önskade läget?

Hjärta

- > Vilka initiativ får oss att känna stolthet och engagemang?
- > Vilka vill vi bjuda in till våra aktiviteter?
- > Vilka aktiviteter passar bäst att bjuda in till?

Hand

- > Vilka konkreta aktiviteter vill vi driva tillsammans för att uppfylla bygdens gemensamma behov?

VAD SKA VI GÖRA? -FÖRDJUPNING OCH UPPFÖLJNING AV FRÅGAN

Planera aktiviteter, gör upp en byplan eller projektplaner. Hjälp fås av t.ex. det lokala byaombudet, av en byaktivator eller byrådgivare.

- > SILMU-byars hemsida itukylat.fi
- > Landskapsbyaföreningarna hittas från webbsidan suomenkylat.fi
- > Be en Byacoach att arrangera en utbildning eller workshop. Tilläggsinformation suomenkylat.fi

Ansök om projektmedel och/eller bidrag

- > Till exempel Leader -finansiering
- > Utvecklingsförening SILMU rf, silmu.info/sve
- > Rådgivning, Verksamhet och Finansiering, leadersuomi.fi

4.
Vad
ska vi göra?

4.
Vad
ska vi göra?

4.
Vad
ska vi göra?

SAMMANFATTNING

egna anteckningar

[illegible]

Grattis!

Ni har nu använt Mästarbyar -verktyget.
Lycka till med det fortsatta arbetet med att ta fram en byaplan
eller projektplan och genomförandet av dem.

SMARTA BYAR - HUR GÖR MAN?

Hur blir man en smart by? Det finns många exempel på hur människor gått samman för att gemensamt ta fram lösningar för att möta lokala utmaningar. Det finns ingen exakt mall för hur en smart landsbygd ser ut, utan det handlar om att utgå från tillgångar och de tillgängliga kunskaper som finns. Att använda allt man har, helt enkelt.

Exempel på smarta byar

- Landsbygdsutvecklingsprojekt sedan 2014.
Landsbygdsnätverkets projektregister maaseutuverkosto.fi

Mästarbyar verktyget baserar sig på Sveriges landsbygds-
nätverks koncept Levande bygder – Smartare och varmare
samverkan. Läs mer på landsbygdsnätverket.se

KONTAKT

Byarådgivare och projektkoordinator **Li-Marie Santala**
040 158 8038, li-marie.santala@silmu.info

Verksamhetsledare **Anette Vihanto**
041 442 6602, anette.vihanto@silmu.info

itukylat.fi och ***silmu.info***

En modell för hur man kan utveckla verksamheten, ta vara på möjligheter samt identifiera den egna byns behov och resurser.